

Співпраця у використанні криміналістичних знань під час розслідування воєнних злочинів

Вікторія Яремчук

кандидат юридичних наук, доцент, асистент кафедри криміналістики,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна,
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8015-9166/>, e-mail: viktori.yaremchuk@gmail.com

Зараз, в умовах війни, слідчі стикнулися із необхідністю розслідування сотень воєнних злочинів, для розслідування й розкриття яких слідчому потрібно залучати різні види спеціальних знань, зокрема, криміналістичних. Важливим є впровадження інноваційних науково-технічних засобів для фіксування кримінальних правопорушень. Суттєво допомагають фахівці країн Європейського союзу, які надають новітнє обладнання.

Ключові слова: військові злочини; інновації; криміналістика; науково-технічні засоби; розслідування.

Cooperation in the Use of Criminalistics Knowledge in the Investigation of War Crimes

Viktoriia Yaremchuk

Now, in wartime, investigators are faced with the need to investigate hundreds of war crimes. To uncover and investigate these crimes, investigators need to use various types of specialized knowledge, including criminalistics. It is important to introduce innovative scientific and technical means for recording criminal offenses. Specialists from European Union countries, who provide the latest equipment, are of significant assistance.

Keywords: war crimes; innovations; criminalistics; scientific and technical means; investigations.

Військові дії на території України призвели до необхідності розслідування низки нових видів кримінальних правопорушень — колабораціонізму, розкрадання гуманітарної допомоги, різних видів військових злочинів, зокрема, порушення законів та звичаїв війни та ін. Зазнали значних руйнувань житлові будинки, підприємства. Отже, постала необхідність застосування нових науково-технічних засобів, технічної, консультативної допомоги закордонних спеціалістів різного фаху.

Суттєву допомогу в розслідуванні надають фахівці країн Європейського Союзу. Необхідно сказати, що Європол створив оперативну робочу групу

для розслідування основних міжнародних злочинів, скоєних в Україні після вторгнення російських збройних сил у лютому 2022 року. Група буде брати участь в ідентифікації підозрюваних щодо їхньої причетності до злочинів проти людяності, геноциду тощо. У проєкті беруть участь представники 14 країн світу: Литви, Бельгії, Франції, Німеччини, Ірландії, Італії, Нідерландів, Португалії, Словаччини, Словенії, Норвегії, Іспанії, Великої Британії та США [1]. Представники Франції надали українським експертам мобільну ДНК-лабораторію, яку вони вперше протестували після звільнення міста Ізюм, на

околиці якого було виявлено масове поховання з 447 людських тіл [2]. Відбувається дієва співпраця українських судових експертів, правоохоронців зі спеціалістами із країн Європейського Союзу.

Для допомоги українським судовим експертам активно залучаються іноземні фахівці. Спеціалісти інституту судових експертиз Нідерландів, який є однією з провідних лабораторій судової експертизи у світі, увійшли до групи, яка розслідуватиме воєнні кримінальні правопорушення в Україні. Дана група складається з детективів нідерландської військової поліції, співробітників нідерландського інституту криміналістичної експертизи [3]. Безперечно, необхідним є отримання міжнародної допомоги від європейських судових експертів. Така допомога полягає в наданні українським судовим експертам сучасного інноваційного криміналістичного обладнання, технічних пристроїв. Окрім того, допомога відбувається у формі залучення закордонних фахівців, які мають інноваційні криміналістичні знання в галузі розслідування воєнних злочинів і проведенні судових експертиз у таких кримінальних провадженнях.

Отже, в умовах війни слідчим та судовим експертам потрібно застосовувати інноваційні криміналістичні здобутки для швидкого розслідування воєнних кримінальних правопорушень. Лише спільне застосування інноваційних криміналістичних знань українськими правоохоронцями, судовими експертами та іноземними фахівцями сприятиме ефективному виявленню, фіксуванню, вилученню та дослідженню доказів щодо вчинення воєнних злочинів РФ на території України.

Перелік джерел посилання

1. Віннікова В. Європол створив робочу групу для розслідування злочинів. Які країни долучилися. URL: <https://kyiv24.news/news/evropol-stvoryv-robochu-grupu-dlya-rozsliduvannya-rosijskyh-zlochyniv-yaki-krayiny-doluchylsya> (дата звернення: 18.09.2025).
2. Міжнародна підтримка України у розслідуванні військових злочинів / VAROS : вебсайт. URL: <https://varosh.com.ua/vijna/mizhnarodna-pidtrymka-ukrayini-u-rozsliduvanni-vijskovyh-zlochyniv/> (дата звернення: 18.09.2025).
3. Воєнні злочини РФ: Нідерланди відправлять в Україну судових експертів / Укрінформ : вебсайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3470873-voenni-zlocini-rf-niderlandi-vidpravlat-v-ukrainu-sudovih-ekspertiv.html> (дата звернення: 18.09.2025).

Судова експертиза у цивільному процесі в умовах воєнного стану

Наталія Токар

кандидат юридичних наук, суддя Чечелівського районного суду
міста Дніпра, м. Дніпро, Україна, e-mail: tnv.poshta@gmail.com

Розглянуто сучасні потреби у використанні судової експертизи в цивільному судочинстві та актуальні питання технічного забезпечення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану.

Ключові слова: судова експертиза; судово-експертна діяльність; цивільне судочинство

Forensic expertise in civil proceedings under martial law

Nataliia Tokar

The article considers modern needs for the use of forensic expertise in civil proceedings and current issues of technical support for forensic expertise in martial law.

Keywords: forensic examination; forensic expertise; civil proceedings

Судова практика з розгляду цивільних справ засвідчує, що в умовах воєнного стану цивільне судочинство має підвищену потребу у використанні спеціальних знань для повного і об'єктивного вирішення цивільних спорів. Основною формою використання спеціальних знань в цивільному процесі була і залишається експертиза.

Постійний розвиток судової експертизи і нові питання, розв'язання яких потребує практика правосуддя в умовах воєнного стану, стає підставою формування нових напрямів використання спеціальних знань з різних галузей права у цивільному судочинстві. У цивільному процесі найбільш поширеним традиційно є використання таких видів експертиз як: судово-психіатрична, судово-психологічна, судово-почеркознавча, технічна експертиза документів, біологічна, інші види криміналістичних експертиз, судово-медична, товарознавча тощо [1]. Під час війни збільшилась потреба залучення будівельно-технічних, оціночно-будівельних, товарознавчих, судово-психологічних експертиз, що викликано потребами відновлення зруйнованого нерухомого майна, компенсації збитків, матеріальної та моральної шкоди.

Актами чинного законодавства, якими керуються суди в умовах воєнного стану під час вирішення питань про призначення судової експертизи в судовому процесі, є: Закон України «Про судову експертизу», статті 102-113 Цивільного процесуального кодексу України, Закон України «Про психіатричну допомогу», Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.98 р. № 53/5, у тому числі Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені згаданим наказом, Інструкція про порядок і розміри відшкодування витрат та виплати винагороди особам, що викликаються до органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним науково-дослідним установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 01.07.96 р. № 710, Наказ № 3505/5 від 12.12.2011 р. «Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не

працюють у державних спеціалізованих експертних установах», Наказ Міністерства юстиції України від 02.10.2008 р. № 1666/5 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз», Порядок проведення судово-психіатричної експертизи, затверджений Наказом Міністерства Міністерства охорони здоров'я України № 397 від 08.10.2001 року [2].

Актуальними в умовах воєнного стану є питання проведення експертиз:

- 1) у справах за спорами з приводу визнання заповіту недійсним, де є потреба у проведенні посмертних судово-психіатричних та судово-психологічних, а також почеркознавчих експертиз;
- 2) у справах про визнання особи недієздатною, де обов'язковою є судово-психіатрична експертиза;
- 3) спорах про визнання недійсності правочину, до яких залучаються експерти з судово-почеркознавчої, судово-медичної, судово-психологічної експертиз;
- 4) справах про поділ майна подружжя, у яких не обходиться без проведення оціночно-будівельної, оціночно-земельної, товарознавчої та автотоварознавчої експертиз;
- 5) спорах з визначення порядку користування нерухомим майном, які потребують проведення будівельно-технічної та земельно-технічної експертиз;
- 6) справах про усунення перешкод в користуванні земельною ділянкою, де проводяться земельно-технічні експертизи;
- 7) у справах в кредитних правовідносинах – економічна експертиза.

Враховуючи роль судової експертизи у вирішенні правових спорів не перестасе бути актуальним питання щодо механізмів забезпечення повноти і об'єктивності висновку судового експерта.

Враховуючи специфіку умов, за яких нерідко доводиться працювати експертам під час воєнного стану, які містять високий рівень небезпеки для життя і здоров'я експерта, актуальною потребою є забезпечення судових експертів сучасними технічними засобами, які дозволяють безконтактно працювати з окремими групами досліджуваних об'єктів, фіксувати їх стан та місце розташування, незалежно від доступності й масштабності, здійснювати їх безпечно вилучення та знешкодження.

Для розрахунку розміру відшкодування пошкодженого (зруйнованого, знищеного) майна виникає необхідність застосування сучасних технологій 3-D моделювання (3-D сканерів) [3, с. 421].

Щодо усунення фактору суб'єктивності в дослідженнях обговорюються шляхи визначення судового експерта, виходячи з критеріїв випадкового вибору. Так, пропонується запровадження моделі автоматизованого призначення експерта для проведення того чи іншого дослідження (за аналогією із системою автоматизованого розподілу судових справ в судах), у разі імплементації якої можливо усунути людський фактор і забезпечити прозорий вибір незалежного та об'єктивного експерта, поточна завантаженість якого дає можливість провести дослідження у стислі строки [4]. Актуальним питанням залишається діджиталізація та автоматизація експертної діяльності та запровадження електронного документообігу як в експертних установах, так і серед приватних експертів. Існує доцільність у розширенні функціоналу Реєстру атестованих судових експертів, який наразі існує у формі списку експертів; доцільність переведення більшої частини робочих процесів в судово-експертній діяльності в електронну форму [4]. Не менш важливим питанням в умовах гібридної війни рф є інформаційна безпека в експертній діяльності.

Важливим є своєчасне доведення нової інформації з окреслених напрямів до судових експертів, проведення навчальних семінарів щодо змін законодавства, нових експертних методик, способів захисту інформації та правил кібербезпеки.

Перелік джерел посилання:

1. Узагальнення судової практики призначення судових експертів в цивільних справах за 2013 – 2014 роки / Судова влада України. Сайт Піщанського районного суду Вінницької області. URL: <https://surl.li/xbnbsr>
2. Узагальнення щодо застосування судами цивільно-процесуального законодавства при призначенні судових експертів і використання їх висновків у цивільному судочинстві у 2013-2014 роках / Судова влада України. Сайт апеляційного суду Київської області. URL: <https://surl.li/lcjvjk>
3. Литвиненко Д.О., Шульженко А.В. Судова експертиза під час воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. С. 419-422, http://lsej.org.ua/8_2024/100.pdf
4. Узагальнення за підсумками обговорень актуальних питань у сфері судової експертизи. Березень – квітень 2023. Проєкт «ПРАВО-Justice», що фінансується за рахунок ЄС. 13 с. URL: <https://surl.li/bwxwbb>